

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**«МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2022:
Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні:
глобальний, національний та регіональний аспекти»**

XXV Всеукраїнська науково-практична конференція

ТЕЗИ

**Публічне управління в Україні
в умовах децентралізації влади
та наближення її до європейських стандартів**

Миколаїв, 7–11 листопада 2022 року

Миколаїв – 2022

Могилянські читання – 2022 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів, Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. – 28 с.

Секція:
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ
ТА НАБЛИЖЕННЯ ЇЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СТАНДАРТІВ

УДК 364-43-027.22(4:477)(043.2)

Кузнецова О. А.,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКІ МОДЕЛІ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Важливе значення в Європейських країнах надається добору, навчанню, підвищенню кваліфікацій соціальних працівників, контролю і заохоченню їх діяльності.

Соціальну роботу можна вважати професією «людських послуг», так само, як психологію, медицину і право. Адже для належного виконання своїх функцій соціальний працівник повинен мати особливі спеціальні знання, йому мають довіряти користувачі цих знань і порад за ради власних інтересів. З другого боку, стосунки між соціальним працівником та його клієнтом є нерівними, бо соціальний працівник виступає від імені влади чи певних громадських структур. Отже, соціальна робота разом з правом, психологією, медициною та іншими аналогічними професіями вимагає дотримання і певних норм етичного кодексу, що гарантує користувачу захист від неправильного ставлення до нього.

Центральними фігурами практичного навчання соціальної роботи у Великобританії є керівники практики. Вони акредитуються своїми агентствами і в перспективі отримують від екзаменаційної ради спеціальне звання «Керівник практики» за представлені роботи про свої досягнення в цій професійній сфері.

У Франції склалася диференційована багаторівнева система підготовки спеціалістів соціальної служби. Добрим підґрунтям цієї системи є своєчасна професійна орієнтація та допрофесійна підготовка, що проводиться в загальноосвітніх школах. Діючі типи та види підготовки працівників соціальної сфери послідовно зв'язані між собою, що дозволяє вирішувати проблеми зайнятості, тарифікації й оплати праці

підготовлених спеціалістів, водночас враховуючи зростаючі вимоги, попит на працівників цієї сфери [Робак В. Є. Система підготовки соціальних працівників у деяких зарубіжних країнах / В. Є. Робак // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – 2013. – № 2. – С. 206–210].

Важливою умовою одержання фаху соціального працівника є наявність певних особистих якостей, мотивації, життєвого досвіду, які виявляються на спеціальному екзамені, а також повна середня освіта, підтверджена дипломом бакалавра відповідного профілю. Підготовка магістрів передбачає наявності, у претендента, дво- чи трьохрічний досвід професійної діяльності з обов'язковою атестацією працедавця або організації. Все це має сприяти захисту соціальної галузі від непрофесійної некомпетентності чи випадкових людей.

До варіативної частини підготовки соціальних працівників включено основи наук різноманітних галузей знань, загальні методики та регіональні особливості, які аналізують конкретні ситуації. Значний обсяг підготовки зосереджений в спеціалізованих школах підготовки персоналу для соціальної роботи, інститутах, регіональних центрах. Тут апробуються різні моделі та форми діяльності, акумульовано значний потенціал досвіду підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників соціальної сфери.

Важливо підкреслити, що саме за принципом безперервності освіти побудована система підготовки соціальних працівників у Франції. Теоретичне навчання чергується з періодами цільової практики в різних соціальних службах, організаціях та установах. Підготовка реалізується на основі єдиної навчальної програми, мають єдину мету і оцінюються за чітко визначеними критеріями.

Базовою характеристикою соціальних професій незалежно від профілю та спеціалізації є вміння забезпечувати допустиме і цілеспрямоване посередництво між особистістю, сім'єю. З одного боку, та суспільством, державними організаціями та громадськістю, с другого; виконувати роль партнера, з'єднуючої ланки між особистістю та соціумом, між дітьми та дорослими, родиною та суспільством. Необхідною якістю професійної придатності є вміння працювати в умовах неформального спілкування, що спонукає виявленню ініціативи, активної позиції клієнта, здатність будувати відносини з ним на рівнях, на основі діалогу, співпереживати з клієнтом за вирішення його проблем. Отже, діяльність соціальних педагогів і працівників перебуває в особливій зоні довір'я між людьми, налаштованій на взаєморозуміння. До людей цих професій в усіх країнах ставиться вимога володіти навиками впливу не лише на свого безпосереднього клієнта, але і на його оточення, на ситуацію в соціумі. Необхідними якостями є психологічна грамотність,

розвинуте почуття такту, добра комунікабельність та організаторські здібності, духовна та загальна культура високого рівня, уміння аналізувати соціальні явища, усвідомлювати своє місце і роль у суспільному житті, чіткі моральні принципи.

До групи соціальних професій у Франції входять: асистент соціальної служби, радник з соціальної та сімейної економіки, спеціалізований вихователь, вихователь раннього дитинства, вихователь з соціальної правозахисної діяльності молоді, аніматор соціально-культурної роботи [Лещук Г.В. Актуальні проблеми соціальної роботи у Франції / Г.В. Лещук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2006. – №10. – С. 59–61].

Підготовкою фахівців вищої кваліфікації для цієї сфери займаються університети. Зокрема, університетський диплом технології соціальних кар'єр передбачає три спеціалізації: соціальна та соціокультурна анімація, соціальний захист, спеціалізоване виховання. Анімація як ідея, покликана гуманізувати вільний час, одержала розвиток у всіх розвинених країнах. Саме у Франції у післявоєнні роки вперше появилось поняття соціально-культурної анімації. В майбутньому поступово через раду Європи в Страсбурзі та ЮНЕСКО ці поняття були широко розповсюджені на нашому континенті.

Досить цікавий французький досвід підготовки «спеціалізованих вихователів». Їхня сфера діяльності охоплює різні форми впливу на дітей, підлітків, а також дорослих, що мають фізичні, психічні недоліки або відхилення в поведінці, чи перебувають у несприятливому соціокультурному середовищі. Відбір кандидатів на здобуття цієї спеціальності особливо прискіпливий, бо вихователю доводиться мати справу з багатьма різноманітними факторами виховного процесу: родиною, лікарями, педагогами, соціальними працівниками.

За висновком міжнародних аналітиків, у Франції функціонує надзвичайно диференційована багаторівнева система підготовки спеціалістів для соціальної сфери, розпочинаючи з допрофесійної підготовки в загальноосвітній школі та багатопрофільної професійної орієнтації і закінчуючи підготовкою вчених, які такі повинні пройти через всю систему навчання та мати особистий професійний досвід.

Вважається, що французька система підготовки працівників соціальної сфери є досконалою і ефективною. Це зумовлено вочевидь і тим, що вона є однією із найстаріших, має тривалу та цікаву історію. Але водночас вона і динамічно розвивається. Оновлюється, реформується. Соціальна робота у Франції нерозривно пов'язана з розвитком держави та суспільства. Цей досвід цікавий для України ще й в силу спільності наших культурних традицій. Що єднають нас ще з часів Київської Русі.

Малиновська Н. Л.,
канд. іст. наук, доцент,
кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РЕТРОСПЕКТИВА ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА» В НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Проблематика соціальної допомоги привертає увагу фахівців різних галузей знання. Залежно від мети дослідження науковці при розгляді проблем соціальної підтримки вживають різні поняття: «соціальна політика», «соціальний захист», «соціальне забезпечення», «соціальна робота», «соціальні послуги». Більше того, самі ці поняття залежно від авторства наукових розвідок, набувають різної інтерпретації, що призводить до ускладнення смислового розмежування між ними.

У науково-дослідній літературі щодо усвідомлення сутності соціальної допомоги зазначають «понятійну розірваність», що призводить до того, що саму соціальну допомогу найчастіше асоціюють з соціальною педагогікою, соціальним забезпеченням, соціальною медициною.

Вітчизняна наука ототожнює соціальну допомогу і соціальне забезпечення, включаючи просвітницьку діяльність, освіту, медицину, соціальну політику. Ця обставина обумовлена тим, що якщо на Заході становлення соціальної допомоги мало безперервний характер, власну еволюцію розвитку, то вітчизняній моделі притаманний фрагментарний характер її розвитку і тому при розгляді зазначеної проблематики у науковій літературі вживаються поняття «соціальна політика», «соціальна робота» та «соціальна допомога».

На думку В.В. Буященко, «не можна зводити сутність соціальної допомоги тільки до одного з видів підтримки або до частини соціальної системи соціального устрою, або теоретичних досліджень специфіки соціальної допомоги, що здійснюється, та її організації». Наводиться як аргумент, що «сама ідея соціальної допомоги первинно виникає не на рівні соціальних інститутів, а на рівні саме повсякденної суспільної взаємодії та взаємовідносин, а вже потім відбувається процес її інституалізації, віддзеркаленням якого наразі є соціальна політика будь-якої держави».

Загальна картина, що складається нині на основі досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, засвідчує: проблема соціальної допомоги постійно перебуває у полі зору науки. Існують різні думки щодо природи, мети, суті, функцій соціальної допомоги.

Так, у зарубіжних джерелах, зокрема в розвідках Ф. Нойман, Ш. Рамон, Г. фон Хаферкамп С.Шардлоу вживаються поняття «державна допомога», «надання соціальних виплат і соціального розподілу», «соціальні послуги», «соціальна робота». Національна асоціація соціальних працівників США у своїх теоретичних розвідках з цієї проблематики більше застосовує поняття «соціальної допомоги».

Українські науковці вважають, що соціальна робота виникає там, «де є взаємодія людей з їхнім оточенням». Так О. Горпинич, Н. Іванова, В. Коляденко, А. Сіленко акцентують увагу на прикладних аспектах соціальної роботи. Окремі дослідники, наприклад, І.І.Мигович, наполягають на тому, що «...насамперед, потрібне уточнення сутності та змісту соціальної роботи...». А. І. Андрущенко, О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, А. Й. Капська, Г. М. Коваль, В. В. Полтавець, С. Я. Харченко, зосереджуються на проблемах теорії і практики соціальної роботи, на визначенні понятійно-категорійного апарату, предмета та об'єкта.

За останнє десятиріччя у зв'язку із становленням соціальної допомоги безпосередньо в Україні, зі збільшенням кількості соціальних служб та різних соціальних структур, формуванням ринку надання соціальних послуг усе більше починають говорити про соціальну допомогу як про механізм самоконтролю суспільства над самим собою. Приєднуємось до позиції, що «чим раніше суспільство усвідомить необхідність цього механізму, тим ефективніше воно навчиться вирішувати і запобігати соціальним проблемам і соціальній напрузі, які можуть виникати час від часу».

Соціальна допомога – це «механізм суспільного самоконтролю, формування якого стало результатом раціонального усвідомлення необхідності такої допомоги у суспільстві для його подальшого поступу і який у той самий час не порушує принципів лібертарності, виконує найважливішу для суспільства функцію стабілізації і збереження соціуму, підтримання й гармонізації суспільних відносин, забезпечення умов для постійного його розвитку». Окрім того, це життєво важливий механізм, оскільки надає змогу суспільству досягти відносної рівноваги в своєму існуванні і ним актуалізуються такі важливі питання: «як визначити міру необхідної соціальної допомоги, щоб не трансформувати її на споживацтво? Як узгодити міру свободи дій соціальної допомоги зі свободою тих, кому вона надається? Ці питання так і залишаються риторичними і недослідженими достатньою мірою, саме через неоднозначність розуміння «соціальної допомоги».

Необхідність пошуку відповідей на ці питання з розвитком соціальної допомоги відчувається усе гостріше, але саме суспільство, з огляду на здебільшого задеклароване прагнення до гармонізованості і

збалансованості, ще насправді не готове до такого поступу, що заважає визначити поле дії соціальної допомоги.

В.В.Буяшенко звертає увагу, що «у ролі вихідного обрано саме поняття «соціальна допомога», яке, на думку науковця, вбирає усі аспекти цього явища: історико-теоретичний, функціональний тощо. Це поняття є інтегративним виразом усвідомленої соціальної дії людства щодо самозбереження і тому повинно відповідати як загальнонауковому принципу системності, так і принципу доповнюваності. Ці принципи дають можливість позбавитися однобічного бачення соціальних процесів, створюють умови для залучення до наукового аналізу усіх шкіл і напрямів наукової думки». «Тому визначення соціальної допомоги з самого початку має виходити з компліментарності, яка інтегрує у собі права й обов'язки щодо змістовної сторони соціальної допомоги: припис щодо піклування, конкретизацію змісту самої допомоги і у той самий час повагу до прав інших і захист від замаху на життя та самореалізацію кожного.

Як суспільне явище, соціальна допомога є своєрідною моделлю підтримки, яку суспільство реалізує у конкретний історичний період відповідно до особливостей національно-культурного та соціально-політичного розвитку. Окрім того, соціальна допомога у своєму функціональному аспекті при вирішенні певних проблем виходить за межі державності і не визнає кордонів, що набуває особливого значення у зв'язку з глобальними змінами, оскільки вона виконує найважливішу для людини функцію стабілізації та гармонізації основ її життєдіяльності. Іншими словами, це механізм спрямований на вирішення соціальних, економічних та психологічних проблем у суспільстві, на створення умов, сприятливих для відновлення і покращення здатності людей до соціального функціонування.

Приєднуємось до думки тих науковців, які вважають, що «у сучасному вимірі соціального простору «соціальна допомога виступає як відносно самостійна міждисциплінарна система теоретико-практичних знань та навичок, що вбирає напрацювання інших наук, які відбулися набагато раніше за неї, зокрема педагогіки, психології, соціології тощо, вивчає особливості й закономірності поведінки індивіда (або групи) як біосоціальної істоти, що є носієм специфічних потреб, морально-психологічних якостей, особистісних поглядів, переконань, статусно-рольових позицій».

Отже, глибинний зв'язок соціальної допомоги з повсякденним життєвим світом людини є очевидним, підтвердженим історичним розвитком людства. І розгляд цього питання в ретроспекції допомагає переосмислити соціальну допомогу різними категоріям населення, підказати сучасні шляхи вирішення проблеми з урахуванням досвіду минулого.

Сай Д. В.,
канд. пед. наук, доцент б. в. з.,
кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЕТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У професійній діяльності соціальні працівники зустрічаються із великою кількістю людей, які перебувають у різних життєвих обставинах. Вони регулярно стикаються з різноманітними складними ситуаціями, які потребують виважених та далекоглядних рішень. Адже здоров'я та життя дітей та членів їх родин, малозабезпечених людей, людей з інвалідністю та багатьох інших залежить від рішень, які приймають соціальні працівники.

Хоча соціальні працівники можуть бути добре підготовлені до різноманітних ситуацій з якими вони можуть зіткнутися у професійній діяльності, неможливо підготуватися до всіх ситуацій та обставин, які потребують вирішення, особливо, які пов'язані з етичними складовими діяльності. Попри те, що існує національний етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи в Україні, а також різні міжнародні етичні кодекси, які покликані допомагати соціальним працівникам приймати рішення у складних етичних ситуаціях, різноманітність життєвих ситуацій клієнтів, а також швидкі зміни у суспільстві не завжди дозволяють їм повноцінно керуватися положеннями, викладеними у кодексах. Саме тому підготовка майбутніх соціальних працівників до ефективного вирішення етичних ситуацій у професійній діяльності вельми необхідна.

Успішне вирішення складних етичних ситуацій майбутніми соціальними працівниками залежить від їх розуміння професійної етики та обов'язків, своїх етичних цінностей та переконань, а також вміння розмежовувати професійні цінності та свої особисті. Під час виконання професійних обов'язків іноді буває складно дистанціюватися від особистих цінностей та культурних практик. Окрім того, всі учасники процесу соціальної роботи можуть мати різні цінності, релігійні переконання та попередній успішний чи неуспішний досвід вирішення проблем.

Для соціальних працівників вкрай необхідно ознайомитися заздалегідь з можливими етичними труднощами, з якими вони можуть зіткнутися в

цій галузі, а також зі стандартами найкращих етичних практик своєї професії. Таким чином, важливо почати формувати деонтологічну культуру майбутніх соціальних працівників у процесі освітньої діяльності шляхом формування та розвитку етичного мислення. Під етичним мисленням розуміється здатність ідентифікувати та оцінювати етичні питання з різних точок зору для прийняття обґрунтованих рішень. Сутність етичного мислення полягає не у відокремленні поганих вчинків від добрих вчинків, але у розв'язанні питання у найбільш справедливий та прийнятний спосіб. Принципи етичного мислення можна застосовувати для вирішення етичних дилем.

Для майбутніх соціальних працівників необхідно знати що таке етична дилема та як вони можуть її вирішити, якщо вона виникне в майбутньому адже результати її вирішення можуть мати глибокий вплив на хід життя їхніх клієнтів та їх самих. Етична дилема виникає, коли соціальний працівник для реалізації своїх етичних зобов'язань має вибрати між двома взаємовиключними варіантами дій або рішень, кожне з яких може призводити до певного порушення етичних принципів щодо самого соціального працівника або його клієнта. Попри те, що кожна життєва ситуація різна, майбутні соціальні працівники можуть користуватися певними алгоритмами та методами для її оцінки та подальшого прийняття рішень. З огляду на зазначене, навчання студентів принципам етичного мислення є важливим.

Етичне мислення, як і процес мислення, включає в себе наступні елементи: поява/ створення певної мети, постановка проблемних запитань, використання інформації (дані, спостереження, факти тощо), використання понять (теорій, моделей, законів, принципів), створення висновків, припущень, поява наслідків та втілення певної точки зору [2].

Так, Дж. Роберт пропонує модель процесу етичного мислення, яку можна застосовувати для навчання студентів. Модель полягає у наступних кроках:

1. Погодитися, що існує ситуація, на яку потрібно відреагувати.
2. Визначити ситуація як таку, що має етичний вимір/значення (не всі ситуація можуть визначатися як такі що мають етичне значення).
3. Вирішити, що етичний аспект ситуації є достатньо важливим і потребує певних дій з цього приводу.
4. Взяти особисту відповідальність за пошук етичного вирішення проблемної ситуації.
5. Визначити, які етичні правила можуть бути застосовані для вирішення ситуації (особисті етичні міркування, суспільні етичні вимоги, етичні кодекси, що стосуються ситуації тощо).

6. Вирішити, як ці абстрактні етичні правила можна застосувати до проблеми, щоб запропонувати конкретне рішення.

7. Підготуватися до протидії контекстуальним силам, які можуть змусити особу діяти неетично. Тобто зважити реакцію оточуючих та інші фактори, з якими доведеться зіткнутися після запровадження кроків для вирішення етичної проблеми.

8. Здійснити обраний варіант реагування на ситуацію.

Окреслена модель дозволяє не тільки знайти певне рішення проблеми, але і проаналізувати власні етичні міркування та міркування інших. У процесі вирішення етичної дилеми важливо приділяти увагу не тільки процесу мислення людини, але і її діям. Як зазначає Дж. Роберт, найефективніший спосіб навчання етичному мисленню – це використання методу кейс-стаді, тобто дослідження реальних або вигаданих складних етичних ситуацій, які потребують вирішення. Проте він зазначає, що учасники повинні також створювати кейси на основі свого досвіду, пробувати їх вирішити із застосуванням зазначеної моделі, обговорювати недоліки та переваги кожного рішення з іншими студентами. Сутністю етичного мислення не є навчання одному шляху прийняття рішень в тій чи іншій ситуації етичного вибору, а здатність розглядати різні варіанти рішень, а також вміння їх зважено приймати. Таким чином, етичне мислення є важливою складовою деонтологічної культури майбутніх соціальних працівників.

УДК 316.2:364](477)(043.2)

Сургова С. Ю.,

канд. пед. наук, доцент,

кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ СВІТОГЛЯДНИХ ПОЗИЦІЙ Г.С. СКОВОРОДИ НА РОЗВИТОК ЦІННОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

«Велике значення має пам'ять роду...»

Г.С. Сковорода

В історії педагогічної думки XVIII ст. одне з чільних місць займає педагогічна спадщина й просвітницька діяльність видатного педагога-наставника, філософа, музиканта й просвітителя Григорія Савича Сковороди (1722–1794). На жаль, історія XXI ст. почалася зі спроби

знищення Української держави, її культури. Російські варвари зруйнували музей Григорія Сковороди в рік, коли за рішенням ЮНЕСКО світ вшанує 300-ліття великого українця, а в липні місяці 2022 року було зруйновано будівлю педагогічного університету, що носив ім'я великого педагога-наставника в місті Харків. Але світова історія нас вчить, що добро завжди перемагає зло.

Сьогодні осмислення світоглядних позицій Г. С. Сковороди є вкрай важливим і необхідним в умовах сучасного розвитку цінностей соціальної роботи в Україні, формування національної свідомості. В цьому контексті, ми упевнені, що зможемо знайти нові сенси у творчості мислителя, який велику увагу приділяв загальнолюдським цінностям, ідеалам гуманізму, соціальної справедливості в суспільстві.

Соціальні працівники в межах своєї професійної діяльності орієнтуються на певний комплекс цінностей, що є незмінними в ході всієї її історії - благополуччя людей, соціальна справедливість, гідність індивіда. Суспільне благо, справедливість, відповідальність, завжди були важливими принципами філософського осмислення практики соціальної роботи.

XVIII століття для розвитку соціальної роботи характеризувалось поширенням ідей лібералізму, згідно з якими політика має створювати певні початкові умови, наприклад, умови доступу до закладів охорони здоров'я, освітніх закладів тощо. В цей час багатьох українських вчених хвилюють питання соціальної справедливості, блага для людини, функцій держави, розвитку суспільної допомоги. Хвилювання за долю свого народу притаманні творчості Г. Сковороди. Саме його українськи дослідники називають «пробудником пробудників» української нації нового часу [Кожоляно Г. Ідейно-педагогічні погляди Григорія Сковороди у контексті становлення і розвитку української нації в оцінці етнолог Володимира Шаяна. Питання історії України. 2009. Т. 12. с. 172]. В своїх працях мислитель показував вади тогочасного ладу, закликав до створення справедливого суспільства, а центром уваги своєї філософії зробив людину.

Підтвердженням цього є відомий вірш Г. Сковороди «De Libertate», в якому автор обстоює права кожної людини, що в перекладі на тогочасну політичну мову означає демократичну тенденцію. Центальною ідеєю «De Libertate» виступає оспівування волі як найбільшого багатства людини, утвердження свободи як найвищої суспільної цінності, тільки за умови отримання волі людина стає щасливою. Крім того, «De Libertate» є показником сміливості й мужності митця в складний період посилення кріпацтва, оскільки воля пов'язується з боротьбою за національне й соціальне визволення, уславленням народного героя Б. Хмельницького, що закладає основу для традиційних цінностей українського

національного світогляду. Філософ дійшов висновків, що «ідеал людського суспільства має базуватися на засадах любові, спільної власності («все там спільне»), на республіканській та громадській рівності й можливості реалізувати природне покликання» [Донченко О.І Система суспільно-політичних поглядів Г.Сковороди. Юридичний науковий електронний журнал – Запорізького національного університету № 3, 2021.с-17].

Сьогодні свобода – основна мета, до якої прагнуть всі люди, це якісний показник життя демократичного суспільства. Тільки через свободу людина зможе досягти досконалості, бо це основний принцип буття. Історія розвитку соціальної роботи доводить, що вона виступає головним засобом, за допомогою якого вирішуються соціальні проблеми, а фахівці соціальної сфери роблять все можливе для того, щоб змінити світосприйняття та поведінку індивідів на краще. Унікальність соціальної роботи полягає в тому, що вона дає змогу людям боротися з проблемами, звернувши увагу на свої внутрішні здібності, щоб посісти краще місце в житті.

У творчості Г. Сковороди людина постає центром світу, вмістилищем і вінцем всієї Богом створеної природи, при цьому її самоцінність визначається мірою самопізнання: “А что такое человек? Что бы оно ни было: дело ли, действие ли, или слово – всё то пустая пустошь, если оно не получило события своего в самом человеке ... Познай себя!” [Сковорода Г. Повне зібрання творів. У 2 Т. – Т. 1. – К.: Дніпро, 1973. – 226 с.]

У своїх віршах філософ замислювався над проблемою збереження своєї духовної свободи в умовах несправедливості, що панує у світі. Звернувшись до сфери іншої, соціальної, маємо підстави говорити про «гостру чутливість Сковороди до суспільних конфліктів і настроїв доби, його здатність брати до серця людські "рани смертоносні" й "пекельні біди", драми і негаразди свого "жорстокого віку"; скажемо й про чітке усвідомлення ним власного соціального статусу ("Жеребок мій з бідняками..."), розуміння ефемерності сили влади і влади сили, його непримиренну ненависть до "потолочі золотої монети" й плотської "неситості", дух сатиризму, громадянського гніву проти проявів нищоті, кар'єризму, войовничого цинізму й бездуховності» [Барабаш Ю. Я. Вибрані студії: Сковорода. Гоголь. Шевченко / Юрій Барабаш; [передмова В. Панченка]. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2007. – 340 с]

На нашу думку, вплив творчості Г. Сковороди на розвиток цінностей соціальної роботи полягає саме в тому, що філософ багато уваги приділяв загальнолюдським цінностям, що були зрозумілими для українського народу. Друга половина XVIII століття була для України часом повної втрати свободи – політичної, економічної і духовної, тому це не могло

пройти повз творчість митця. У своїх працях він обстоює свободу й права кожної людини, волю пов'язує з боротьбою за національне й соціальне визволення, що закладає основу для традиційних цінностей українського національного світогляду.

У цей складний для нашої Батьківщини час актуальним є вислів великого філософа: «Лиха година навчає тебе: люди більше заслуговують на захоплення, ніж на зневагу», – тобто він орієнтує нас на пошуки духовних орієнтирів, усвідомлення цінності людської особистості для суспільства й правильного вибору життєвого шляху. Г.С. Сковорода в своїй діяльності чітко враховував потреби життя, брав до уваги нахили й здібності людини, виступав проти приниження гідності (бо розумів, що пригнічення індивідуальності веде до зниження, якщо не до повної втрати, творчої активності особистості). Гуманістична ідея про людину як найбільшу цінність і вищу мету, знайшла своє відображення в різні історичні етапи розвитку практики соціальної роботи. Соціальний працівник має справу з людиною, взаєминами між особистістю і колективом, між соціальними групами. Саме через розвиток ідеї гуманізму розглядається зв'язок соціальної роботи з філософською проблематикою. Сьогодні до засновників соціальної роботи зараховується багато філософів, тому що апарат філософії соціальної роботи містить універсальні категорії: людина, соціум, гуманізм, справедливість і т. п.

1967 року Міжнародною федерацією соціальних працівників було прийнято Міжнародний моральний кодекс соціальних працівників. У липні 1994 р. у Коломбо (Шрі-Ланка) загальні збори Міжнародної федерації соціальних працівників прийняли документ «Етика соціальної роботи: принципи і стандарти».

Згідно з цим документом професійна діяльність соціального працівника базується на трьох фундаментальних принципах, що визначають етичні особливості роботи:

- повага до людини, визнання її безумовної цінності, незалежно від реальних досягнень та поведінки особистості;
- визнання того, що людина – унікальна соціальна істота, яка реалізує свою унікальність у стосунках з іншими людьми і залежне від них в своєму розвитку;
- визнання того, що людині від початку властива здатність до змін, поліпшення свого життя, зростання, а звідси – прагнення до свободи вибору і прийняття рішень. [Введення у соціальну роботу. Навчальний посібник. – К.: Фенікс, 2001. с. 6].

Етичний кодекс соціальних працівників, на нашу думку, вмістив світоглядні позиції видатного українського філософа Г.С. Сковороди. Цей документ націлює на розвиток можливостей особистості, задоволенні

людських потреб, побудові справедливого суспільства, гуманістичних ідеалів, що він описував у своїх творах.

У багатьох своїх працях Г. Сковорода пояснював, що головний орган людини – це серце: *«Голова всього в людині є серце людське. Воно ж і є сама дійсна в людині людина, а все інше є зокілля... Серце – корінь життя та обитель огню і любові»*. Тобто, все проходить через серце, через почуття, через емоції. Саме так людина сприймає світ, і не треба її переробляти. Не потрібно шлунок чи мозок робити основою буття людини. Розум не є основою буття, бо він аж занадто прагматизує й раціоналізує людину. Дійсно, про професію соціальний працівник часто кажуть, що це робота за покликом душі, її обирають особистості з великим серцем, не байдужі до чужого горя та проблем, які люблять людей та прагнуть допомагати оточуючим, щоб зробити світ кращим.

Отже, соціальна робота – це система теоретичних знань і заснована на них практика, що має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом підтримки найменш захищених верств суспільства та протидії факторам соціального виключення. Соціальний працівник, як і кожна інша людина, громадянин своєї держави, зобов'язаний знати історію свого народу і, звісно, розумітися на основах соціальної історії та філософії. Недарма ми звертаємось до творчості видатних українських філософів, вчених, а саме спадщини Г.С. Сковороди, який стоїть у центрі української духовності, залишається актуальним у XXI столітті, проповідує вічні цінності, що знайшли своє відображення в соціальній роботі, а саме любов до наших ближніх, довіра до себе, довіра між людьми. Саме вони передали нам свою життєву філософію: вміння стати вище над кривдами й прикрощами світу, пройти через увесь біль, загартуватися, укріпитися духом, бо кожному поколінню свої випробування, і завжди пам'ятати Соломонове: *«І це пройде!»*.

УДК 364-43-784:004.738.5](042.2)

Файчук О. Л.,

канд. пед. наук, доцент,

кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОНЛАЙН-КОНСУЛЬТУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У сучасних умовах відбувається значна кількість змін в соціальній, політичній та економічній сферах життєдіяльності держави, що

призводить до появи нових проблем та необхідності пошуку шляхів їх вирішення. Досвід перебування на тривалому карантині дав можливість віднайти нові дієві способи взаємодії з клієнтами в соціальній роботі при відсутності можливості очного контакту. Одним із таких способів є онлайн-консультування, яке сучасні фахівці використовують під час: вирішення конфліктних ситуацій у сім'ї чи трудовому колективі, розв'язання сімейних криз, подоланні екзистенційних проблем (саморозвиток, пошук сенсу життя), роботах з нескладними кризовими станами. Разом з тим військова агресія РФ значно розширила перелік питань, з якими звертаються за допомогою до онлайн-консультанта: втрата близької людини, стрес, депресія, важкість прийняття рішення, необхідність отримання соціальних послуг тощо. Крім того, якщо раніше даний вид консультування використовували переважно приватні психологи, то сьогодні – майже всі установи соціальної підтримки населення та благодійні організації.

Онлайн-консультування є альтернативною формою взаємодії соціального працівника та клієнта, дозволяє швидко та оперативно надати необхідну інформацію, підтримку та послугу. Воно має ряд переваг:

- при відсутності очного контакту можна досягти максимальної конфіденційності та анонімності, що гарантує відчуття захищеності та впевненості, позбавляє тривожності та хвилювання;

- економія часу як для фахівця, так і для клієнта. Адже при даному виді співпраці учасники не витрачають час на дорогу, можливі черги в соціальній службі, обирають зручний час тощо;

- можливість обрати зручний спосіб зв'язку (електронне листування, телефона розмова, розмова за допомогою засобів відеозв'язку);

- у випадку консультування за допомогою листування сам процес написання запиту з описом проблеми вже має терапевтичний ефект. Клієнт вже починає розуміти суть проблеми, переосмислює її, детально обдумує;

- здатність одночасного консультування кількох клієнтів одночасно (при електронному листуванні, наприклад);

- полегшення процесу документування, адже соціальний працівник може записати розмову і при необхідності передивитись, перечитати чи переслухати розмову з клієнтом;

- можливість залучення нових клієнтів, які раніше не знаходили часу для того, щоб прийти до соціальної служби.

Разом з тим онлайн-консультування не позбавлене недоліків. Серед основних можна виділити:

- відсутність візуального контакту з клієнтом, що унеможливорює розпізнавання емоцій та реакцій клієнта та слова соціального працівника;

- наявність ризиків, пов'язаних з Інтернет технологіями (різке розірвання зв'язку, неякісна передача відео та аудіо інформації, затримки в отриманні листів тощо);

- складність у встановленні довірливих відносин з клієнтом;

- невідповідність фахівців до зміни способу взаємодії з клієнтом.

Не можна просто змусити соціального перейти від очного до дистанційного консультування без належної підготовки. Обов'язково має бути навчання особливостям роботи з сучасними онлайн-технологіями та такій взаємодії з клієнтами. Доцільно вводити подібний курс до навчальних планів ЗВО;

- ускладнюється мотивація клієнта до очних зустрічей, адже клієнт звикає до онлайн спілкування тощо.

Незважаючи на наявність вагомих недоліків та труднощів онлайн-консультування набуває все більшої популярності та демонструє свою ефективність. Спеціалісти відмічають можливість використання різних інструментів у роботі онлайн-консультанта: електронне листування за допомогою e-mail, телефонне консультування без відео зв'язку, консультування за допомогою відео зв'язку (Skype, Viber, Zoom, Telegram та інші ресурси), інформаційні пости на сайтах та в соціальних мережах. Он-лайн технології змінюють традиційну практику соціальної роботи, систему взаємодії з клієнтами та цільовими групами. Також значно відрізняється просторова організація консультування у мережі. Важливу роль тут відіграють саме технічні складові – тип пристрою (смартфон, планшет, ноутбук, стаціонарний комп'ютер), доступ до швидкого та безперебійного Інтернет зв'язку, наявність необхідного програмного забезпечення. Особливого значення набувають чисто технічні навички соціального працівника та клієнта – вміння працювати з відповідним програмним забезпеченням та користуватись сучасними гаджетами. Не зважаючи на відсутність очного контакту вимоги до організації консультативного простору залишаються таким ж: можливість усамітнитися, зосередитися на своїх думках і переживаннях, відсутність зовнішніх подразників.

Також онлайн-консультування надає можливість обрати клієнту зручний спосіб взаємодії – індивідуальний або груповий. Залежно від потреб та характеру запиту соціальний працівник може працювати з клієнтом віч-на-віч або в групі, також можливе їх поєднання. Групова терапія може стати основною у роботі з конкретним випадком, а індивідуальна як додаткова.

Отже, онлайн-консультування динамічно розвивається на даний момент і має великі перспективи. Ми можемо спостерігати таку

тенденцію, при якій клієнти все частіше і частіше віддаватимуть йому перевагу. Використання сучасних технологій надає можливість консультанту не лише збагатити свій досвід, а й сприяє підвищенню професійної компетентності. Онлайн-консультація, має значну кількість переваг і здатне якісно посилити соціальну роботу в такий важкий час. Проте ми впевнені, що в деяких випадках, така форма консультації може бути недостатньою для досягнення бажаного результату.

УДК 364-43:005.336.2](043.2)

Чубук Р. В.,
канд. пед. наук, доцент,
кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Спрямованість особистості є складною системою відношень до дійсності, що впливає на її поведінку по відношенню: до себе, оточуючих, інших людей в тому числі членів колективу; до праці взагалі, зокрема до трудової діяльності та її результатів. У зв'язку з названою тріадою відношень розрізняють такі основні вектори спрямованості: на спілкування і взаємодію (СВ), спрямованість на справу та її результати (ДР), спрямованість на себе (Я).

Спрямованість вважають стрижнем особистості, оскільки виявляється вона у поведінці, мотивах діяльності, інтересах, потребах, ідеалах, переконаннях, що домінують. Для практики роботи з кадровим персоналом визначення спрямованості кожного працівника має важливе значення, оскільки від цього залежить правильність підбору та ефективність подальшої роботи працівників. Розглянемо характеристики різних векторів спрямованості.

1. Спрямованість на спілкування і взаємодію (СВ – спілкування + взаємодія) – така людина завжди відкрита до спілкування з оточуючими, одержує задоволення від спілкування і взаємодії з людьми, заслуговує позитивної оцінки. Для людей, які мають такий тип спрямованості характерними є: прагнення зберегти з усіма гарні дружні стосунки; вони здатні заради поновлення стосунків вибачити провини, оскільки сильно переживають при їх розриві. Такі люди готові співпрацювати з іншими

людьми, із задоволенням включаються в колективну діяльність; вони співпереживають, намагаються зрозуміти іншу людину, поставити себе на її місце (у психології називається емпатією). Такі люди не уявляють себе без нових знайомств, зустрічей з друзями і шанувальниками (при цьому підтримують хороші стосунки зі старими). Водночас, перераховані вище позитивні якості можуть мало сприяти ефективності спільної діяльності, а інколи заважати їй. Особистості з таким типом спрямованості практично не беруть на себе відповідальності за наслідки спільних зусиль групової роботи, проте, як правило, завжди погоджуються з її результатами, оскільки висловити свою думку всупереч групового прагнення їм вкрай важко. Тобто, вони намагаються підтримати думку більшості, проте рідко висловлюють оригінальні ідеї, пропозиції, або зауваження. Враховуючи те, що вони комфортно почувають себе на дружніх вечірках і застіллях, проте не здатні на роль ведучого дискусії, зборів, або наради, оскільки прагнуть зберегти взаєморозуміння з оточуючими.

2. Спрямованість на справу та її результат (ДР – діяльність + результат) – для осіб з таким вектором спрямованості діяльність (процес та її результат) – є змістом власного життя, джерелом натхнення та особистої значущості. Це означає, що керівник будь-якого рангу, який має такий тип спрямованості, орієнтований не тільки на результат діяльності, але й на ділову співпрацю з іншими партнерами. Тобто, він одержує задоволення не стільки від спілкування з працівниками, колегами і партнерами, скільки від того, що власною активністю та енергією зумів переконати їх у правоті своїх ідей і пропозицій та змусив прийняти до виконання запропоноване ним бачення. Прогнозуючи плани на майбутнє, він вміє в емоційно-привабливій та переконливій для працівників формі висловлювати власні думки та, водночас, слухати і чути думки колег-співрозмовників; причому він готовий не тільки організувати справу, але й взяти персональну відповідальність за її результати.

Захопленість в оволодінні новими технологіями, здатність відстояти перспективні в інтересах справи пропозиції співробітників – також є характерними для керівників з таким типом спрямованості. Водночас, такі позиції керівників інколи можуть бути вразливими, оскільки заради кінцевого результату вони мало уваги звертають на моральну сторону справи, тому дають привід віднести їх до тих керівників, хто орієнтується на принципи: «мета виправдовує засоби», «переможець завжди правий» тощо.

3. Спрямованість на себе (Я) – такий вектор спрямованості характеризує людину, яка зосереджена тільки на собі та власних інтересах, тому мало зважає на оточуючих людей. Для неї інші люди є глядачами або свідками. При цьому навчання або робота є для неї лише

засобом вираження і ствердження власного «Я»; залучення уваги інших людей до своєї натури. Тобто, керівники з таким типом спрямованості більше говорять, ніж слухають, прагнуть нав'язати свою думку колективу, мотиви власного благополуччя часто заважають їм вчасно помічати потреби інших, схильні до агресивності та суперництва, прагнуть завжди і скрізь виділитися тощо.

Конкретизуючи професійну спрямованість майбутніх соціальних працівників, вважаємо, що вона є результатом процесів: професійного самовизначення, самоорганізації та ідентифікації особистості студента; виявляється в: усвідомленні себе представником професії соціальної сфери; активізації професійного самовдосконалення; особистісного прийняття професійних норм і цінностей соціальної роботи. Професійна спрямованість має різні джерела формування, тому її становлення залежить, по-перше, від змісту професійної освіти (знання, уміння, навички, цінності, професійно-важливі якості), якими майбутні фахівці оволодівають під час професійної підготовки.

Деякі науковці вважають, що процес розвитку професійної спрямованості майбутніх фахівців відбувається шляхом формування окремих її складових (професійного інтересу, ставлення до обраної професії, ціннісних орієнтацій тощо). Так, А. Сейтешев, досліджуючи шляхи розвитку професійної спрямованості стверджував, що реалізація цього завдання пов'язана «...по-перше, із забезпеченням якнайповнішого відображення в свідомості майбутніх фахівців явищ науки, техніки і технологій виробництва, проникнення в їх істотні взаємозв'язки; по-друге, розвитком на цій основі інтересу до професії, до набуття знань, умінь і готовності освоїти професію; прагнення глибше оволодіти професійною майстерністю».

Певний інтерес в контексті започаткованого дослідження становлять визначені О. Денисовою психологічні та педагогічні умови розвитку професійної ідентичності студентів в освітньому процесі ВЗО. На думку дослідниці, психологічними умовами розвитку професійної ідентичності майбутніх фахівців, є: суб'єктивна значущість професії, емоційно-позитивне ставлення до професії і до себе в ній; професійно-орієнтоване інформаційно-насичене навколишнє середовище; активна взаємодія з носіями (трансляторами) професійних норм, цінностей і моделей поведінки; суб'єктна позиція фахівця до соціальної реальності. У свою чергу до педагогічних умов становлення професійної ідентичності майбутніх фахівців О. Денисова відносить: особистісно-орієнтований зміст освіти; раннє включення в процес професійної діяльності і спілкування; використання форм і методів навчання, заснованих на активності і особистісній включеності студентів в освітній процес;

діалогічний підхід у взаємодії викладачів і студентів, що забезпечує поєднання емоційно-ціннісного і професійно-особистісного досвіду викладачів і студентів; використання групових методів роботи, що забезпечують повноцінний зворотний зв'язок.

На нашу думку, одним із важливих чинників розвитку професійної спрямованості майбутніх соціальних працівників є зміст і характер організації педагогічного процесу у ВЗО. під час якого має забезпечуватися не лише засвоєння професійних знань, умінь, навичок, але й відбуватися стимулювання розвитку професійної ідентичності студентів, їх професійної мотивації, ціннісного ставлення до майбутньої діяльності.

Важливо зробити акцент на тому, щоб організація навчального процесу узгоджувалась з розвитком професійної ідентичності студентів і поступово за змістом і методами набувала все більш виразної професійної спрямованості. Проте, на практиці так буває не завжди: навчання зводиться до передачі знань, що вирвані з контексту майбутньої професійної діяльності, у результаті чого вони втрачають особистісний інтерес для студентів.

Науковець А. Вербицький, в обґрунтованому ним контекстному підході до організації навчального процесу, запропонував один із шляхів розв'язання вказаної проблеми, що передбачає моделювання за допомогою комплексу дидактичних форм, методів і засобів предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, професійний контекст виступає умовою, що забезпечує особистісне включення студентів у навчальну діяльність і стимулює розвиток їх професійної спрямованості. Враховуючи особливості соціальної роботи, моделювання змісту і способів організації навчання забезпечує перехід від теоретичного осмислення професійних знань до їх прикладного застосування. Тобто, з такого навчання майбутні соціальні працівники дізнаються не лише про можливі способи використання фахових знань у майбутній діяльності, але й отримують можливість відразу ж під час практично-семінарських занять використовувати їх в умовах наближених до практичної діяльності. Наприклад, за допомогою методів активного навчання розв'язують професійні завдання, аналізують проблемні ситуації, проводять ділові та рольові ігри, дискусії, приймають участь у науково-дослідницькій роботі, професійній практиці, стажуванні тощо.

За такої умови навчальні завдання стають для них особистісно-значущими, оскільки в них простежуються особливості практичної соціальної роботи, формується ціннісне ставлення до майбутньої професії, відбувається активізація розвитку професійної спрямованості.

Узагальнюючи вищезазначене, підкреслимо, що аналіз психолого-педагогічних праць дає підстави розглядати організацію навчального процесу на засадах контекстного підходу як важливу педагогічну умову розвитку професійної спрямованості майбутніх соціальних працівників.

УДК 364.622(477)(043.2)

Бикова М. В.,

магістрант,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Все гострішою стає проблема ментального здоров'я та благополуччя українців. Перша хвиля апатичного настрою став період початку пандемії, що зробили виклик для звичайного населення, в якого був звичний ритм життя. Люди були змушені змінити сталі звички та рутинні справи та перейти у формат онлайн: закупівля продуктів, навчання, робота.

Друга хвиля, яка зробила виклик для українського населення - це війна, яка невинно нанесла українцям від дитини до пенсіонера психологічну травму, панічні атаки, тривогу, загострення почуття страху, невизначеності, невпевненості, розгубленості та розчарування від болю втрати домівки, відчуття безпеки та спокою, власної домівки та рідних людей (В.А.Лефтеров. Проблемы психологического здоровья и предоставления психологических услуг населению URL: Ant132a.pmb (core.ac.uk))(дата звернення: 09.10.2022).

Особливо актуальним на сучасному етапі розвитку суспільства стає вивчення психологічного здоров'я та благополуччя особистості в екстремальних умовах життєдіяльності, що, перш за все, зумовлено зовнішніх впливів на людину. Таким чином, поняття «психологічне здоров'я» Так К. Роджерс писав, що психологічно здорова особистість-це «повноцінно функціонуюча особистість». А. Маслоу ввів поняття самоактуалізації і саме з досягненням самоактуалізації ототожнював психологічне здоров'я (Електронний ресурс – Режим доступу : Психологія здоров'я. Психологічне здоров'я людини (mozilla-team.org.ua) (дата звернення: 09.10.2022)) .

На сьогодні тема психологічного здоров'я та благополуччя розглядається не тільки в психології та медицині, а й в таких сферах як економіка, екологія, юриспруденції та у сфері соціального захисту та

забезпечення населення, які направлені на захист особистості та її психологічного та фізичного здоров'я. Тому дана тема є актуальною зараз та стоїть дуже гостро ніж у звичайних час, коли люди жили рутиною, роботою та страх за своє життя не витісняв всі інші думки з голови.

Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, 20% населення, яке упродовж останніх 10 років проживає в постраждалих від військових конфліктів районах, має певну форму психічного розладу: від легкої депресії і тривожності до психозу. Майже кожна десята особа має психічний розлад помірного або тяжкого ступеня (Електронний ресурс – Режим доступу : 40% зазнали загрози життю, а 16% втратили близьких – психологічний стан українців Здоров'я (fakty.com.ua) (дата звернення: 09.10.2022)).

Слід підкреслити, що повномасштабна війна на території України несе серйозні загрози психологічному здоров'ю переважної більшості населення. Уже котрий рік поспіль Україна посідає перше місце за кількістю психічних розладів у Європі. За одними даними, майже 2 млн українців щороку стають пацієнтами психіатричних лікарень. За іншими свідченнями, в Україні в середньому 2,5 % населення щороку звертаються за психіатричною допомогою до фахівців, а 72 % із таких людей переживають тимчасові або пограничні психічні розлади (депресії, неврози, зміни особистості через певні органічні розлади тощо), при цьому більшість із них залишаються практично здоровими, а частка таких пацієнтів виявляється з патологічними психічними розладами. До 80 % українців із психічними розладами жодного разу не зверталися за допомогою до спеціалістів (Брут А. Психічне здоров'я нації – під загрозою? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://h.ua/story/17415/>. (дата звернення: 09.10.2022)).

Отже, для розв'язання вищенаведених проблем психологічного здоров'я та створення і розвитку ефективної системи надання психологічних послуг населенню пропонується здійснити такі першочергові завдання:

- розвиток дієвої системи надання якісної та доступної психологічної допомоги населенню й організаціям, конструктивний діалог і співпраця з різними інститутами громадянського суспільства й органами місцевого самоврядування з цих питань;

- сприяння психологічному просвітництву населення, у тому числі розповсюдженню психологічних знань з питань збереження та відновлення психологічного здоров'я;

- всебічне зміцнення сім'ї як одного з найважливіших соціальних інститутів, що сприяють психологічному здоров'ю та благополуччю людей;

– удосконалення нормативно-правового регулювання системи забезпечення психологічного здоров'я та надання психологічних послуг населенню;

– удосконалення діяльності засобів масової комунікації та реклами з питань охорони психологічного здоров'я.

УДК 316.346 (043.2)

Черевата А. О.,

магістрант,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Демографічні процеси, що відбуваються в усьому світі, відображають зростання відносної частки і абсолютного числа літніх і старих людей у структурі населення. Зазначені обставини свідчать про значне збільшення числа громадян похилого віку, які в силу психофізіологічних особливостей належать до групи осіб, що потребують соціальної допомоги та підтримки.

Потреби даної категорії громадян у соціальній роботі збільшується ще й тому, що велика частина з них належить до групи самотніх людей. Це означає, що в міру старіння вони будуть потребувати не тільки соціальної підтримки – у вигляді виплат пенсій, але і додаткового обслуговування.

Переважаючою формою соціального обслуговування людей похилого віку була стаціонарна форма у вигляді будинків-інтернатів тощо. Стаціонарна форма при всіх її позитивних якостях (повне державне забезпечення, соціально-побутове влаштування, медико-соціальна допомога) мала й суттєві недоліки. Переселення людини похилого віку в будинок-інтернат було пов'язане з психологічним стресом, а зміна обстановки, звичного місця проживання сприймалася як драматична ситуація. Переміщення в будинок-інтернат нерідко супроводжувалося депресивним станом, розладами сну, невротизацією особистості. Це одна з обставин, що стала причиною введення нестационарних форм соціального обслуговування. Саме тому стала розвиватися мережа нестационарних установ з розгортанням соціального обслуговування вдома.

Але з 24 лютого 2022 року життя в Україні різко змінилось через агресивний військовий напад РФ на Україну. Для захисту країни та її громадян було введено воєнний стан – «особливий правовий режим, що

вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Основні засади державної політики щодо ветеранів праці та інших громадян похилого віку визначає Конституція України, Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні».

Громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року

Ветерани у сучасному розумінні – це ті люди, які брали участь у війні або відслужили визначений термін в армії. Проте в законодавстві використовуються такі поняття як «ветеран війни», «ветеран праці», «ветеран бойових дій», «ветеран військової служби».

Ветеранами праці визнаються громадяни, які працювали на підприємствах, в установах, організаціях, об’єднаннях громадян, фізичних осіб, мають стаж роботи 40 років – для чоловіків і 35 років – для жінок і вийшли на пенсію.

Отже, люди, які підпадають під визначення «люди похилого віку» є такими, які або народилися в роки Другої світової війни або народилися через кілька років по її закінченні або трохи пізніше, зазнали як в дитинстві, так і тепер на старості років травм різного плану від військових дій та їх наслідків.

Соціальна допомога є інструментом соціального захисту. Україна має суттєве нормативно-законодавче забезпечення щодо надання соціальної допомоги різним категоріям населення, у тому числі людям похилого віку, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану»; Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам»; Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним

особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» (втратила чинність); Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»; Розпорядження Кабінету Міністрів України 6 березня 2022 року № 204 «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «єПідтримка».

За нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» право на призначення пенсії за віком мають ті особи, які досягли віку 60 років та набули страхового стажу не менше 15 років. Тобто, в Україні встановлено єдиний вік для виходу на пенсію для чоловіків і для жінок – 60 років.

Для отримання допомоги необхідно відвідати органи місцевої влади, які допоможуть зареєструватись або подати свою заявку через інформаційну платформу «єДопомога». «Допомога – гуманітарна платформа, що дає можливість допомоги українцям постраждалим від російської агресії. Для цього необхідно зайти на платформу та вибрати напрямок «Виплати від міжнародних організацій». Потім необхідно заповнити заявку, де вказати всі необхідні дані про себе. На платформі громадяни також зможуть отримати гуманітарну допомогу, одяг та продукти харчування.

У Постанові КМУ від 7 березня 2022 р. № 220 «Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні» зазначається, що державна гуманітарна допомога передбачає:

- забезпечення людей їжею та питною водою, одягом та взуттям, засобами гігієни й товарами першої необхідності;
- забезпечення ліками та медичними препаратами;
- облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили місце свого проживання;
- надання одноразової грошової допомоги;
- задоволення інших першочергових потреб людей.

Пенсіонери можуть звернутися по гуманітарну допомогу до районних управлінь соціального захисту населення. Після цього отримати допомогу можна в територіальних центрах обслуговування громадян.

В Україні запустили офіційну платформу гуманітарної допомоги для українців «СпівДія» (<https://spivdiia.org.ua/>). СпівДія – волонтерська P2P-платформа, яка ініційована Координаційним штабом з гуманітарних та соціальних питань Офісу Президента України. На її основі верифіковані волонтери надають допомогу людям, які найбільше цього потребують. Особливістю платформи є безпечність як для людей, які надають допомогу, так і для тих, хто її отримує.

Найближчим часом також планується створення «Співдія Хабів» на базі громадських організацій та молодіжних центрів, які оперативно передаватимуть допомогу на місця, а саме: гуманітарна допомога: їжа, одяг, засоби гігієни, матраци, побутова техніка тощо; медикаменти: ліки та устаткування; особиста та логістична допомога: волонтери, склади, транспорт; фінансування: перерахування коштів на закупівлю необхідних ресурсів; сервісна допомога: водії-чоловіки віком від 18 до 60 років для міжнародних перевезень гуманітарних вантажів.

Відповідно до Конституції Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Разом з державними установами допомагають людям похилого віку недержавні, волонтерські організації, а саме: ADRA Ukraine Допомога потребуючим (<https://www.adra.ua/>); Handy Friends for Ukraine (тут можна отримати та надати найнеобхіднішу інформацію для адаптації у кожній країні вільного світу <https://www.handyfriends.handy.ai/>); mykolaiv.dobro (допомога пенсіонерам, інвалідам, переселенцям, багатодітним сім'ям, організаціям охорони здоров'я та організаціям які підтримують біженців <https://www.instagram.com/mykolaiv.dobro/>); Волонтерське об'єднання НОМЕ'як (допомагають: самотнім пенсіонерам; матерям-одиначкам; багатодітним сім'ям; людям з інвалідністю 1 групи <https://www.instagram.com/home.iak/>); організація Гуманітарна допомога у Миколаєві (пропонує гуманітарну допомогу стареньким та малозабезпеченим сім'ям; спільно із центром соціального захисту організують збір та гуманітарну допомогу стареньким м. Миколаєва; приймають, сортують та перенаправляють гуманітарну допомогу від мешканців міста; тримають зв'язок із координаторами всіх районів міста та адресні дані тих, хто потребує допомоги; закупають та доставляють продукти. Відповідальна особа: Пільгуй Анастасія https://instagram.com/an_brusnikina/); Незабутні (допомагають людям з деменцією, а також людям старшого віку, під час війни; різні форми допомоги та підтримки, а саме: психологічна підтримка (індивідуально та в групах), доставка ліків при деменції та інших захворюваннях, консультація з питань догляду, консультація лікаря-психіатра, допомога з евакуацією, інформаційна підтримка про допомогу людям з деменцією в Україні та за кордоном <https://united.nezabutni.org/>) та інші.

ЗМІСТ

Секція: СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

<i>Кузнецова О. А.</i> Європейські моделі практичного навчання соціальних працівників.....	1
<i>Малиновська Н. Л.</i> Ретроспектива поняття «соціальна допомога» в науково-дослідній літературі.....	4
<i>Сай Д. В.</i> Етичне мислення як важлива складова процесу формування деонтологічної культури майбутніх соціальних працівників	7
<i>Сургова С. Ю.</i> Вплив світоглядних позицій Г С Сковороди на розвиток цінностей соціальної роботи в Україні	8
<i>Файчук О. Л.</i> Онлайн-консультування в діяльності соціального працівника.....	13
<i>Чубук Р. В.</i> Розвиток професійної спрямованості соціальних працівників як потенціал для формування фахової компетентності	16
<i>Бикова М. В.</i> Проблеми психологічного здоров'я населення України.....	20
<i>Черевата А. О.</i> Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану	22

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.

Формат $60 \times 84^{1/16}$. Гарнітура «Times New Roman».

Ум. друк. арк. 1,63. Обл.-вид. арк. 1,55.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

